

କାହା ମୁଖ ଅନାଇ ବଞ୍ଚିବି

● ଭକ୍ତ ଚରଣ ଦାସ

କବି ପରିଚୟ :

ଭକ୍ତ ଚରଣ ଦାସ (୧୮ଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ଖୋର୍ଦ୍ଧା ଜିଲ୍ଲାର ରାଜସୁନାଖଲା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସାନପଦର ଗ୍ରାମରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପ୍ରଥମ ନାମ ଥିଲା ବୈରାଗୀ ଚରଣ ପଟ୍ଟନାୟକ । ବୈଷ୍ଣବ ଧର୍ମ ଦୀକ୍ଷା ନେବା ପରେ ସେ ଭକ୍ତ ଚରଣ ଦାସ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ରୀତିଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୈଷ୍ଣବ କବି ଭାବରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ସେ ପରିଚିତ । ସେ ଜଣେ ଭକ୍ତିଭାବାପନ୍ନ କବି ଥିଲେ । ସରଳ ଓ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି ହିଁ ତାଙ୍କ ରଚନାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ । ‘ମନବୋଧ ଚଉତିଶା’, ‘କଳାକଳେବର ଚଉତିଶା’, ‘ଗୋପ ମଙ୍ଗଳ’, ‘ମନଃ ଶିକ୍ଷା’ ଓ ‘ମଥୁରା ମଙ୍ଗଳ’ କବିଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ରଚନାବଳି ।

ସଂକଳିତ ପଦ୍ୟାଂଶଟି କବିଙ୍କ ରଚିତ ‘ମଥୁରା ମଙ୍ଗଳ’ର ଷଷ୍ଠ ଛାନ୍ଦରୁ ଗୃହୀତ । ଷଷ୍ଠ ଛାନ୍ଦଟିର କୋଡ଼ିଏଟି ପଦ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରଥମ ଆଠୋଟି ପଦ ଏଥିରେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇ ‘କାହାମୁଖ ଅନାଇ ବଞ୍ଚିବି’ ନାମକରଣ କରାଯାଇଛି । ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ କଂସର ଧନୁ ଉତ୍ସବ ଦେଖିବାକୁ ମଥୁରାକୁ ଯିବାବେଳେ ଯଶୋଦାଙ୍କ ମାତୃହୃଦୟ ଆଶିଙ୍କାରେ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସଂଶ୍ଳିଷ୍ଟ କବିତାରେ ମାତୃ ହୃଦୟର ଗଭୀର ବାସ୍ତବ୍ୟମତା ଜୀବନ୍ତ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ।

(ରାଗ - ବରାଡ଼ି, ବାହୁଡ଼ା ବସନ୍ତ ବୃତ୍ତ)

ଆରେ ବାବୁ ଶ୍ୟାମଘନ

ତୁ ଗଲେ ମଧୁଭୁବନ

କାହା ମୁଖ ଅନାଇ ବଞ୍ଚିବି

ହେବ ଦଶଦିଗ ଶୂନ୍ୟ

ଅଥିର ହେବ ଜୀବନ

ନିଶି ଦିବସରେ ଝୁରୁଥିବି ରେ ଜୀବଧନ ।

ଜୀବନ ବିହୁନେ ଯେହ୍ନେ ଝଷ ।

ରାଜା ବିନେ ଯେହ୍ନେ ଗ୍ରାମ ଦେଶ ରେ । ୧ ।

କାହା ଅଙ୍ଗେ ଚତୁଃସମ   ଲେପିବି କରି ସୁଷମ

ନିଦ୍ରାରେ କେ ହେଉଥିବ ଘାରି ।

କାହାକୁ ଅଞ୍ଜନ ଦେବି;   ବସ୍ତ୍ର ପାଡ଼ି ଶୁଆଇବି

ପିତାଙ୍କୁ ମାଗିବ କେହୁ ହରି ରେ ଜୀବଧନ ।

ଏକଥା ସୁମରି ଯିବି ମରି ।

ନିଶ୍ଚେ ଯେବେ ଯିବୁ ମଧୁପୁରୀ ରେ । ୨ ।

ବାନ୍ଧିବି କାହାର କେଶ   କୁସୁମେ କରି ସୁବେଶ

କାହା ଲଲାଟରେ ଦେବି ଚିତା

କାହାର କର୍ଣ୍ଣେ କୁଣ୍ଡଳ   ଖଞ୍ଜିବି ରେ ମୋର ବାଳ

କାହାପାଇଁ କରୁଥିବି ଚିନ୍ତା ରେ ଜୀବଧନ ।

କାହା ଅଙ୍ଗୁ ଧୂଳି ଦେବି ପୋଛି ।

କାହାକୁ ବା ପିନ୍ଧାଇବି କାଛି ରେ । ୩ ।

ଯେତେବେଳେ ବନେ ଯାଉ   ସଙ୍ଗରେ ମୋ ପ୍ରାଣ ନେଉ

ନିମିଷେ ବିଚ୍ଛେଦ ନ ସହଇ ।

ଏବେ ଯିବୁ ମଥୁରାକୁ   ମୋତେ ସମର୍ପି କାହାକୁ

ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ ନ ଦେଖିଲେ ମୁହିଁରେ ଜୀବଧନ ।

ଜୀବନ ହାରିବି ଗଣ୍ଡ ଜଳେ ।

ତୁ ମୋତେ ଅନ୍ତର ହେଲେ ଡିଲେ ରେ । ୪ ।

ସରଳବଣୀ ଅଧାମ   ପକ୍ୱରମ୍ଭା ସୁଧାସମ

ମୁଖେ ଦେଲେ ଥୁ ଥୁ କରି ଫିଙ୍ଗୁ ।

ଯେତେ ରୂପେ ନାଲିଆଇ   ପରଷଇ ବଳିଆଇ

କୋପେ ଉଠି ପାକଭାଣ୍ଡ ଭାଙ୍ଗୁ ରେ ଜୀବଧନ ।

ଏବେ ଦୂର ହୋଇବ ସେ କଥା

କି ନ କରେ ଦାରୁଣ ବିଧାତା ରେ । ୫ ।

ଛାଇକି ଅନାଇଁ ଡରୁ   ଧାଇଁ ମୋତେ କୋଳ କରୁ
 ବସନେ ଘୋଡ଼ାଇ ମୁଖ ଗୋଟି
 ହେଉଥାଉ ଥରହର   ଦେଖିଲେ ଅନ୍ଧାର ଘର
 ଉଚ୍ଚ ପାବଛ ନପାରୁ ଉଠି ରେ ଜୀବଧନ
 ମଧୁପୁରେ ହସ୍ତୀ ଘୋଡ଼ାମାନ
 ଗର୍ଜିଲେ ନ ପୁଣି ଡରୁ ଶ୍ୟାମ ରେ । ୬ ।
 କାନ୍ଦୁ ଦେଖି ଚିତ୍ରପତି   ନାନା ଭୟଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି
 ଭୟେ ଯାଉ ସେ ଘରୁ ପଳାଇ
 ଏବେ କଂସପୁର ଯିବୁ   ରାକ୍ଷସମାନ ଦେଖିବୁ
 ଡରି କାହାକୁ ଧରିବୁ ଯାଇ ରେ ଜୀବଧନ ।
 ମାଏ ବୋଲି ଡାକିବୁ କାହାକୁ
 ସାହା ବା କେ ଆହା ବୋଲିବାକୁ ରେ । ୭ ।
 ନିଶାକାଳେ ମୋର କୋଳେ   ଶୋଇଥାଉ ଶ୍ରୀମଦଳେ
 ସ୍ବପନରେ ଦେଖି କିସ କିସ
 ମା' ବୋଲି ଚମକି ପଡୁ   କଣ୍ଠେ ଦୁଇଭୁଜ ଭିଡୁ
 ପୁଣି ଶୋଉ ଘୋଡ଼ି ହୋଇ ବାସ ରେ ଜୀବଧନ ।
 ସେ କଥା ସୁମରି ମରିଯିବି
 ଉଠ ବୋଲି କାହାକୁ ଡାକିବି ରେ । ୮ ।

ସୂଚନା :

- ଶ୍ୟାମଘନ   - କଳାମେଘ, ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣ
 ମଧୁଭୁବନ   - ମଥୁରା
 ଦଶଦିଗ   - ଉତ୍ତର, ଦକ୍ଷିଣ, ପୂର୍ବ, ପଶ୍ଚିମ, ଅଗ୍ନି, ବାୟୁ, ଇଶାନ, ନୈରତ, ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବ ଓ ଅଧଃ - ଏହି ଦଶଟି ଦିଗ ।
 ଜୀବନ   - ଜଳ

ଝଷ	- ମାଛ	ରମ୍ଭା	- କଦଳୀ
ଯେହ୍ନେ	- ଯେପରି	ନାଳିଆଇ	- କଅଁଳେଇ, ବୁଝେଇ ଶୁଝେଇ
ଚତୁଃସମ	- ଚନ୍ଦନ, ଅଗୁରୁ, କୁଙ୍କୁମ ଓ କସ୍ତୁରୀ	ବଳିଆଇ	- ବଳେଇ କରି
ସୁଷମ	- ସୁନ୍ଦର	ପାକ ଭାଣ୍ଡ	- ରାନ୍ଧିବା ହାଣ୍ଡି
ଅଞ୍ଜନ	- କଞ୍ଚଳ	ଦାରୁଣ	- ନିଷ୍ଠୁର
ପାଡ଼ି	- ବିଛେଇ, ପାରିଦେଇ	ପାବଛ	- ପାହାଚ
ହରି	- ଚନ୍ଦ୍ର	ନ ପୁଣ ଡରୁ	- ଯେପରି ଆଉ ଥରେ ନ ଡରୁ
ବାଳ	- ବାଳକ, ଏଠାରେ ପୁଅ	ପଡ଼ି	- ସମୂହ, ଧାଡ଼ି
କାଛି	- ଛୋଟଲୁଗା, କାଛିଆ	ମାଏ	- ମାଆ
ନିମିଷେ	- ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ	ସାହା	- ସହାୟ
ଗଣ୍ଡ	- ଗଭୀର	ଶ୍ରମବଳେ	- କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ
ଅଧ୍ୟାମ	- ରାବିଡ଼ି		

ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୧. ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଉକ୍ତି ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ିକ ଠିକ୍ ତାହା ଲେଖ ।

- (କ) ‘ଜୀବନ’ ଅଭାବରେ ମାଛ ବଞ୍ଚିପାରେ ।
- (ଖ) କୃଷ୍ଣ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଣିଦେବା ପାଇଁ ଅଳି କରୁଥିଲେ ।
- (ଗ) ଯଶୋଦା କୃଷ୍ଣଙ୍କୁ ମଥୁରାକୁ ଯିବାକୁ ବାରଣ କରୁଥିଲେ ।
- (ଘ) ଯଶୋଦା ପକ୍ଷରେ କୃଷ୍ଣ ବିଛେଦ ଅସହ୍ୟ ଥିଲା ।
- (ଙ) କୃଷ୍ଣ ପିଲାଦିନେ କାହାକୁ ଡରୁ ନଥିଲେ ।
- (ଚ) କୃଷ୍ଣ ରାଗିଗଲେ ରକ୍ଷାହାଣ୍ଡି ଭାଙ୍ଗି ଦେଉଥିଲେ ।
- (ଛ) କୃଷ୍ଣ ଉଚ୍ଚପାହାଚ ଚଢ଼ିପାରୁ ନଥିଲେ ।

୨. ପଠିତାଂଶରୁ ଶବ୍ଦ ବାଛି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(କ) ମା' ପୁଅ ଆଖିରେ _____ ଲଗାଇଲେ ।

(ଖ) ମୋ କଥାକୁ ସେ _____ ଗ୍ରହଣ କଲା ନାହିଁ ।

(ଗ) ଗରିବଟିର _____ କେହି ନାହାନ୍ତି ।

(ଘ) ସନ୍ନ୍ୟାସୀଙ୍କ _____ ମଣ୍ଡଳରେ ଅପୂର୍ବ ଜ୍ୟୋତି ପ୍ରକାଶିତ ।

(ଙ) ମୋ ସହିତ ମୋ _____ ସବୁଆଡ଼େ ଯାଏ ।

୩. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଗତ୍ୟରୂପ ଲେଖ ।

ଅଥର, ସୁମରି, ସ୍ବପନ, ଯେହ୍ନେ

୪. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକୁ ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଅର୍ଥ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିବା ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହାର କର ।

ଜୀବନ, ଚିତା, ହରି, ବାଳ, ନିଶା

୫. ନିମ୍ନ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଅର୍ଥଗତ ପ୍ରଭେଦ ଦର୍ଶାଅ ।

ସର-ଶର, ସୁଧା-ସୁଦ୍ଧା, ସମ - ଶମ

୬. ନିମ୍ନ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ଦୁଇଟି ଲେଖାଏଁ ପ୍ରତିଶବ୍ଦ ଲେଖ ।

ରାଜା, ନିଶି, ବସ୍ତ୍ର, ଅଙ୍ଗ, ବନ

୭. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବ୍ୟାସବାକ୍ୟ ସହ ସମାସର ନାମ ଲେଖ ।

ଶ୍ୟାମଘନ, ଦଶଦିଗ, ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖ, ପାକଭାଣ୍ଡ

୮. ନିମ୍ନଲିଖିତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକର ବିପରୀତ ଶବ୍ଦ ଲେଖ ।

ଶୂନ୍ୟ, ନିଦ୍ରା, ବାନ୍ଧିବା, ବିଚ୍ଛେଦ, ଅନ୍ଧାର

୯. 'କ' ସ୍ତମ୍ଭର ଶବ୍ଦ ସହିତ 'ଖ' ସ୍ତମ୍ଭର ଉପଯୁକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଯୋଗକରି ବାକ୍ୟ ଗଠନ କର ।

'କ' ସ୍ତମ୍ଭ

'ଖ' ସ୍ତମ୍ଭ

ଶ୍ୟାମ

ମୂର୍ତ୍ତି

ଚନ୍ଦ୍ର

ପାବଛ

ଉଜ

ପତ୍ତି

ଚିତ୍ର

ଘନ

ଭୟଙ୍କର

ମୁଖ

କ୍ଷୁଦ୍ର ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୧୦. 'ଶ୍ୟାମଘନ' ବୋଲି କିଏ, କାହାକୁ ସମୋଧନ କରିଛନ୍ତି ?
୧୧. 'ଜୀବନ' ବିନା 'ଝଷ'ର କ'ଣ ହୁଏ ?
୧୨. ରାଜାଙ୍କ ବିନା ରାଜ୍ୟର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହୁଏ ?
୧୩. କୃଷକ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ନିଜର ଜୀବନ କାହାଭଳି ହେବ ବୋଲି ଯଶୋଦା ଆଶଙ୍କା କରିଛନ୍ତି ?
୧୪. କୃଷ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କୁ କ'ଣ ମାଗନ୍ତି ?
୧୫. ଯଶୋଦା କୃଷକ ଶରୀରରେ କ'ଣ ଲେପନ କରୁଥିଲେ ?
୧୬. ଯଶୋଦା କୃଷକ ମସ୍ତକକୁ କିପରି ବେଶ କରୁଥିଲେ ?
୧୭. କୃଷକ କାନରେ କ'ଣ ଶୋଭାପାଏ ?
୧୮. କୃଷ ବନକୁ ଗଲେ ଯଶୋଦାଙ୍କ ମନରେ କି ଅନୁଭୂତି ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ?
୧୯. କୃଷକ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ଯଶୋଦା କ'ଣ କରିବେ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ?
୨୦. ଯଶୋଦା କୃଷକୁ କ'ଣ କ'ଣ ଖାଇବାକୁ ଦିଅନ୍ତି ?
୨୧. କୃଷକୁ ସୁସ୍ୱାଦୁ ଖାଦ୍ୟ ରୂପେ ନାହିଁ ବୋଲି କବିତାର ଯେଉଁ ପଂକ୍ତିରୁ ଜଣାପଡୁଛି ତାହା ଲେଖ ।
୨୨. କୃଷ ରାଗିଗଲେ କ'ଣ କରୁଥିଲେ ?
୨୩. କୃଷ ଡରିଗଲେ କ'ଣ କରୁଥିଲେ ?
୨୪. କୃଷ କାହାକୁ ଦେଖି ଭୟ କରୁଥିଲେ ?
୨୫. କୃଷ ମଥୁରାରେ କ'ଣ ଶୁଣି ଅଧିକ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ପଡ଼ିବେ ବୋଲି ଯଶୋଦା ଆଶଙ୍କା ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ?
୨୬. କୃଷ ଉଚ୍ଚ ପାହାଚ ଉପିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ବୋଲି ଯଶୋଦା କାହିଁକି କହିଛନ୍ତି ?
୨୭. କାନ୍ଥରେ ଭୟଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତିର ଚିତ୍ର ଦେଖି କୃଷ କ'ଣ କରୁଥିଲେ ?
୨୮. କୃଷ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ କେଉଁଠି ଶୋଇଯାଉଥିଲେ ?
୨୯. କୃଷ ଶୋଇଥିଲା ବେଳେ କାହିଁକି ଚମକି ଉଠୁଥିଲେ ବୋଲି ଯଶୋଦା କହିଛନ୍ତି ?
୩୦. କୃଷ ଚମକି ପଡ଼ି କ'ଣ କରୁଥିଲେ ?

ସପ୍ତସଙ୍ଗ ସରଳାର୍ଥ ଲେଖ :

୩୧. ଜୀବନ ବିହୁନେ ଯେହ୍ନେ ଝଷ

ରାଜା ବିନେ ଯେହ୍ନେ ଗ୍ରାମ ଦେଶ ।

୩୨. ଯେତେବେଳେ ବନେ ଯାଉ ସଙ୍ଗରେ ମୋ ପ୍ରାଣ ନେଉ

ନିମିଷେ ବିଛେଦ ନ ସହଇ ।

୩୩. ସରଳବଣୀ ଅଧାମ ପକ୍ଷରସା ସୁଧା ସମ

ମୁଖେ ଦେଲେ ଥୁ ଥୁ କରି ଫିଙ୍ଗୁ ।

୩୪. ଛାଇକି ଅନାଇ ଡରୁ ଧାଇଁ ମୋତେ କୋଳ କରୁ

ବସନେ ଘୋଡ଼ାଇ ମୁଖ ଗୋଟି

୩୫. ମାଏ ବୋଲି ଡାକିବୁ କାହାକୁ

ସାହା ବା କେ ଆହା ବୋଲିବାକୁ ରେ ।

ଦୀର୍ଘ ଉତ୍ତରମୂଳକ :

୩୬. ଯଶୋଦାଙ୍କ ମାତୃ ହୃଦୟର ମଧୁର ଅଭିବ୍ୟକ୍ତି କିପରି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି ପଠିତ କବିତା ଅନୁସରଣରେ ଲେଖ ।

୩୭. କବିତାଟିର ଆଧାରରେ କୃଷ୍ଣଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳର ଏକ ଆଲେଖ୍ୟ ପ୍ରଦାନ କର ।

୩୮. କବିତାଟିର ନାମକରଣର ସାର୍ଥକତା ପ୍ରତିପାଦନ କର ।

୩୯. କୃଷ୍ଣଙ୍କ ମଥୁରା ଗମନରେ ମା' ଯଶୋଦା କାହିଁକି ଆତଙ୍କିତ ହୋଇପଡ଼ିଛନ୍ତି ଲେଖ ।

୪୦. କୃଷ୍ଣଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳର ବେଶଭୂଷା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

ତୁମପାଇଁ କାମ :

୪୧. ଉଚ୍ଚତରଣ ଦାସଙ୍କ ‘ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ’ ଏବଂ ଅନ୍ୟ କୃତିଗୁଡ଼ିକ ସଂଗ୍ରହ କରି ପଢ଼ ।

୪୨. ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲୀଳା ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଥିବା କାବ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ନାଁ ଓ ଲେଖକଙ୍କ ନାଁ ସଂଗ୍ରହ କରି ଟିପ୍ପା ଖାତାରେ ଲେଖ ।

